

Marit.

Jeg husker det så grant som om det var idag — enda jeg den gang ikke var mer enn fem år gammel.

Borte ved prestegårdssvalen stod jeg fortapt og stirret med luen bak på nakken og tommelfingeren i munnen.

Slikt hadde jeg aldri sett før!

Midt på gården stod en stor, rar vogn, — „kalosjevogn“ hadde Ola Styggpåjord kalt den — og i stallen hadde der kommet to brune, fremmede hester.

Men inne i selve stuen var der fullt av folk, fine barn med pene byklær, en stor mann med langt skjegg og grov røst, som hørtes enda døren var lukket, og en liten tynn frue som så bedrøvet ut.

De drakk ripsvin og spiste både goro og fattigmannsbakkels derinne i stuen, men vi barn fikk ikke lov til å komme inn, for vi var ikke pent nok klædd; og de fremmede skulde reise videre, så snart hestene hadde hvilt.

Rett som jeg står og stirrer, kjenner jeg et tak om mitt hode og et par varme, gode hender over mine øine.

Det var fremmede hender og et fremmed, mildt åndedrett.

„Å, det er bare dig som følger med dem,“ sa jeg.

Hun slapp ikke.

„Du med det rare forklæet vel!“

Da løftet hun mig op i fanget og så på mig med de dype, blå øine.

„Marit“, sa hun lavt og varmt.

Og så lo hun, slik en lun, trygg latter, og to dype smilehuller kom frem.

„Hvad heter du da?“ spurte hun.

Jeg svarte ikke, jeg måtte bare stirre på henne.

„Min venn heter du,“ sa hun og boide sitt hode så hennes panne rørte min.

Med det samme kom mor ut.

„Har du alt begynt?“ spurte hun og smilte.

„Ja, jeg er nok ikke lenge om det,“ svarte Marit, hun holdt mig fast i fang.

„Du har da fått fatt på den viltreste også,“ sier mor og går inn igjen.

Marit svarte ikke, lo bare på sin gode måte og svingte rundt med mig.

Jeg tok tak om halsen hennes for å holde mig fast, og slik bar hun mig bortover.

Dette var mitt første møte med Marit, og fra samme stund var der et forbund mellom oss to så inderlig og en kjærlighet så sterk at den varer ennå, skjønt hun forlengst er død ifra mig.

*

Hun var fra fjelltraktene inne på Røros-kanten og kom til oss fra presten S . . . , som hun fulgte på veien nedover da han skulde reise til et større og bedre prestekall sydpå.

Og da de to brune hester stod forspent igjen og alle satt i vognen, stod hun der blek, Marit, med min hånd i sin og stirret på barna som reiste, og fruen nikket så blidt for siste gang, og barna satt tause og visste ikke hvad de skulde si, men presten tok tømmene og kunde ikke få et ord frem.

„Far vel, far vel,“ mumlet han og kjørte til.

Hestene tok et rykk, der blev nikket og viftet på ny, og vognen svingte hurtig ut av gården.

„Marit,“ sa mor og tok henne om skuldrene, der hun stod ensom. „Vi får stelle det så godt vi kan,“ la hun hviskende til.

„Ja, je ska' freste,“ svarte Marit og så trofast på henne. Så fulgte vi mor inn.

*

Inne i lillestuen, samme stue hvor jeg blev født, hadde Marit og vi barn vårt tilhold. Der satt hun ved vinduet og kardedet og spant og fortalte om verden viden omkring. Om Røros-gruber med de dype, farlige ganger, om nordmanns-karene som kom kjørende med kull fra Tynset og Tolga, Kvikne og Ålen i de strenge vinternetter under nordlys og knistrende kulde, tyve, tredve lass om gangen; om finn og om ren, tusen dyr over alle vidder, så langt ens syn kunde se.

Og når det var fortalt, kom bøker frem, gamle og grå med bilder inni, bleknende farver og underlig lukt av gammelt, innestengt morkent papir.

Og så måtte vi da fortelle.

Men da vi kom i trette og røk i hop, så lo hun så lunt og så bare på oss.

„Skjøte på tålmo', nå blir det for stutt,“ sa hun.

Kokte vårt blod over, sterke og viltre som vi var, og hørte vi ikke på hennes dempede ord, reiste hun sig ganske stilt, la arbeidet fra sig, tok tørklæet på, gikk og kom ikke igjen.

Og når hun vel hadde gått, blev det så underlig lummert i stuen. Vi satt og så på hverandre, rådvile; det blev stillere og stillere og til slutt så tungt å puste.

Hun fortalte det ikke, hverken til mor eller far, det visste vi; men kanskje hun satt for sig selv alene ensteds og gråt; for det hadde hendt; eller kanskje hun holdt på å legge i hop klærne sine for å reise!

Og rett som det var, smøg en sig sakte ut for å lete, så nordmanns-karene: karer fra de nordre bygder i Østerdalen.

èn til, og før vi visste ordet av, stod vi alle rundt omkring henne borte i en krok, ute på gangen eller ute på gården, og hun snakket til oss og strøk oss over håret, men nevnte aldri noget om det som nyss hadde hendt.

Så falt der et skjemtsomt tilgivelsens ord, og vill av glede var hele flokken over henne og drog henne med.

Når så far møtte toget, nikket han lyst:

„Nå gutter! Riv henne ikke ihjel,“ sa han.

„Å, en får tråtte,“ svarte hun da gjerne og lo, så de dype, betagende smilhuller syntes.

*

Da Marit hadde vært i tre år på prestegården, blev jeg en vinter heftig syk. Doktoren blev hentet, og han forklarte at jeg hadde den trondhjemske halsesyke, som gikk over alle bygder på de tider.

Jeg hørte gjennom feberen at mor spurte om det var farlig.

„Kan bli,“ svarte doktoren.

„Men smittsomt er det under alle omstendigheter,“ la han til.

Og så blev det bestemt at jeg skulde legges på nysalen alene, langt borte fra de andre.

Jeg reiste mig op i sengen i redsel.

Nysalen! Der hvor den druknede mann hadde stått lik! Der hvor det bar sig og stønnet om kveldene! Der hvor bare bispen torde ligge, han, som var så godt kjent med Gud!

Og jeg gråt og bad for mig!

Da kom Marit bort til sengen.

„Du kan da skjønne, vi ikke er redde, du og jeg!“ sa hun.

Du og jeg! Det sank som fred over mig! *Det* hadde jeg ikke tenkt på.

Jeg lå en liten stund stille.

„Men da skal du aldri gå ifra mig!“ sa jeg.

tråtte: holde ut.

„Nei var det likt sig.“

„Og være hos mig hele, hele tiden? — Du skal love mig det, hører du!“

Marit stod og så på mig med sine dype, trofaste øine.

„Det kan je låvå dig trygt,“ sa hun.

Mor og doktoren vekslet et hurtig blikk.

„Det kan vare hele tre uker det, Marit,“ sier doktoren.

„Je har hørd så,“ svarer hun.

„Det kan bli farlig for dig også.“

„Ja det er vel så det.“ Hun la puten bedre under hodet mitt og satte sig ved sengegjerdet.

Mor og doktoren så igjen på hinannen. „Marit er Marit,“ hvisket mor.

Doktoren vendte sig hurtig og gikk.

Men da Marit og jeg blev alene, stønnet jeg gjennom feberheten:

„Og så skal du være hos mig hele, hele tiden!“

Hun strøk mig over håret. „Je har låvå dig det,“ sa hun.

Og hun blev hos mig hele tiden. I de tre uker sykdommen varte, satte hun ikke sin fot utenfor sykeværelset på nysalen.

Jeg minnes ikke annet fra denne tid med dens feberdrømmer og smerter enn Marits bleke, velsignede ansikt, som alltid var der ved dag og natt, gav smerten lindring, strøk uroen bort, bragte søvn i de lange nattetimer og eventyrglans over de lange dager, da bedringen endelig kom.

Ofte siden, når sorg har rammet eller livet har gått mig imot, har jeg brukt å drømme fars og mors bilder frem for å kjenne mig sammen med gode mennesker; men bakom dem, i sterkt lys stiger uvilkårlig Marits ansikt frem med det gode smil og de dype, tro øine. Det er minnet fra hine dager.

Treukersdagen efterat jeg var blitt syk, gikk der bortover veien ved prestegården to bleke mennesker, øre og betatte av den sterke solfylte vinterluft.

Det var Marit og jeg som var ute første gang efter sykdommen.

Borte ved havesvingen møtte vi far.

„Nå endelig!“ sa han, stanset og så på oss.

„Ja, vi vart klene lenge vi; men nå står det tel liv,“ svarte Marit og lo sin lyse dempede latter.

*

Hverken jeg eller Marit bar merker lenge efter vinterens tunge uker. Da sommervarmen kom i været, var jeg den viltreste i leken som før, og Marit gikk der som sundheten selv, fast og frisk, med det fine unge ansikt, det store mørke hår flettet i tykke fletninger under tørklæet og holdning som en dronning.

Og så gikk dagene som eventyr. Snart plukket vi harelabb, både hvit og lyserød på de varme, bare hauger borte ved smien, snart drev vi langs skigarden i stekende solskinn og bandt kranser av blomstermylderet i det høie, yrt duftende gress, mens humler surret og mygg sang, snart satt vi nede ved elven i skumringen og så fisken slå, mens Marit nynet underlige, fremmede sanger fra fjerne bygder som vi ikke kjente.

„Hvor gammel er du, Marit?“ brukte vi ofte å spørre når vi klenget på henne og hun i spøkende ord mente vi måtte være „andektige“ mot mor vår.

„Skjöt på!“ svarte hun da gjerne og lo så inderlig godt; men hvor gammel hun var, fortalte hun aldri, og ikke vilde nogen ha trodd henne heller om hun hadde fortalt det.

Vi barn gjorde nu imidlertid den utregning at hun kunde leve forferdelig lenge, og da var det jo ingen fare.

Men så hendte der en dag noget som blev en av mine barnes nærs heftigste sorger.

Marit gikk hen og forlovet sig. — Ordentlig med ring og alt!

Og en fremmed mann fra den bygd der hun hadde hjemme, skjöt på: gjett.

satt dagstøtt ute i drengestuen, talte med henne når hun bar inn ved, og tok far vel med henne borte ved skigarden.

Det skar mig i hjertet med en ukjent smerte; jeg gikk for mig selv og sørget, og jeg kjente mig syk over hele kroppen.

En dag traff hun mig slik, tok mig tett inntil sig og spurte hvad som feilte.

Jeg gjorde først motstand, såret og syk; men så fikk den gamle kjærlighet overtak, og så brast det ut:

„Du vil gifte dig fra mig,“ storhulket jeg.

For det hadde jeg lovt mig selv da jeg første gang for alvor tenkte på å gifte mig — jeg var den gang syv år gammel — at med Marit skulde det bli og med ingen annen.

Marit var blitt svært alvorlig. Hun stod og strøk mig ned-

over hodet gang på gang, og stirret hen. Hun vilde til å si noget, men kom sig ikke til.

Så vendte hun sig langsomt bort og gikk.

Nogen dager efter reiste den fremmede mann, og nu gikk jeg som i en feber og drømte at Marit ikke vilde gifte sig allikevel.

Men så en dag fortalte mor oss, at det var bestemt hun skulde nordover til høsten og gifte sig og aldri mer komme tilbake.

Fra den stund var alt som dødt. Det var ingen glede lenger i lekhuset under trappen, hvor alle de forgylte brott av fine kopper og krus lå. Det var ingen moro mer å rive farve av rød mursten og male på kvernen, som vi bygde nord ved beken, og i høiet på høitrevet hoppet jeg aldri mere. Jeg gikk bare bakom låven eller nede på jordene alene, alene og tenkte på Marit som vilde reise.

Den tunge dag kom.

Utenfor svalen stod Storblakken forspent for kjerren. Den kjente rødmalte klædeskiste med de hvite snirklede navnebokstaver var bundet bakpå, og Marit kom blek og forgrått ut fra gangen med sitt sorte helligdagstørklæ om hodet.

Hun hadde tatt avskjed med far og mor og begge de små brødrene mine; nu så hun sig om efter mig, for jeg hadde ikke vært inne.

„Kjære hvor er gutten blit av!“ undret mor, hun gikk ut i kjøkkenet for å se, men kom straks tilbake.

Ingen hadde sett mig der.

Så ropte hun. Der kom ingen.

Far gikk ut i drengestuen og kom igjen. Derfra bort til vedskålen, ropte ut over jordet — og kom igjen.

„Vi får hilse fra dig,“ sa mor.

„Nei det går aldri for sig“, hadde Marit svart svært alvorlig.

Dermed hadde hun gitt sig til å lete selv. Først på alle de steder hun visste jeg holdt av. Senere overalt hvor der kunde være fare.

Endelig som efter en fin sjelens innskydelse — oppe på nysalen.

Og der fant hun mig.

Dit, til sykeværelset fra i vinter, hadde jeg listet mig tross redselen for de øde rum, og der på gulvet, lå jeg, bortsovnet fra all verdens fortidlige sorg.

Jeg våknet ved å kjenne Marit kysse mig gang på gang, mens tårer dryppet. Hun hadde løftet mig op, og nu slo jeg armene fast om halsen på henne.

Slik bar hun mig ned.

„Kjære var han der!“ utbrøt mor grepet, hun forstod med ett dybden av dette barnlige forhold og så halvt spørrende bort på far. Så gikk hun bort for å ta mig.

Da bøide Marit hodet ned mot mors skulder.

„Je er it' god for å rese,“ hvisket hun og brast i gråt.

De andre stod undrende omkring.

„Marit, kjære Marit,“ mumlet mor og strøk henne nedover kinnet, rådvill, beveget.

Og da jeg snudde hodet, fikk jeg se far stå på nogen avstand, stirre på oss og gni sig i hendene, så de hvitnet, hvad han alltid brukte når noget grep ham sterkt.

Så hostet han, denne trykkende hoste når noget vanskelig skal sies.

„Mor,“ sa han halvhøit.

Hun gjorde sig sakte løs og gikk bort til ham. Marit satte mig ned og blev stående og se ned på min hånd, som hun strøk og strøk.

Far og mor talte en stund sakte sammen, han forklarte og hun spurte. Så vendte mor sig endelig. „Ja, det måtte kunde gå an,“ sa hun halvhøit og kom langsomt bort til oss.

Marit så op, mykt, skamfullt, som hun skulde be om forladelse.
„Enn om dere kunde bo på nysalen?“ sa mor høit.

Marits ansikt lyste op, sterkt. „Kunde det gå for sig?“ spurte hun.

„Ja, det fikk gå an, Marit,“ sa mor.

„Å nei, herregud da!“ sa Marit, gikk bort og tok mor i hånden.

Men da brøt også jubelen løs hos oss barn!

Fra mor bort til Marit, fra henne til far, så på fire bortover bakken: „Ha, ha, ha!“ — så opover stigen og ned igjen inntil far smilende ropte:

„Nå, nå, nå, gutter!“

Men alle gårdens folk stod fornøide og så på. Ja selv Tull-Erik stanset huggingen borte ved skålen.

„Det er best je snur, je da,“ sier Ola Styggpåjord lunt, han tar tømmene og smatter på Blakken.

„Ja skulde du sett slikt da,“ sier Marit og ler med den gamle gode latter.

Så ser hun på mor og følger lasset for å få klædeskisten sin av igjen.

*

Mange år har gått siden den dag.

Marit og hennes mann hadde flyttet fra nysalen til en liten stue som lå på prestegårdens grunn ved allmannveien en halvfjerding borte. Og jeg hadde byttet barneleken og barnedømmene med livet i den larmende by, hvor jeg var sendt inn for å gå på skole.

Men om kveldene når jeg satt alene og leste, kunde jeg ofte synes jeg så Marit stå gråtende ved prestegårdsgrinden og si:

„Du glømmer fuill bort mig!“

Og når jeg fikk noget godt innsendt på værelset om kvelden, stod alltid honningkakebiten med den underlige smak av Marits

rene skuffer for mig som det beste i verden. For den kom selv-sagt frem hver gang jeg gjennom de lange år besøkte henne i den lille stue ved veien, og det gikk ofte på.

*

Det var en sval julinatt på morgensiden, at jeg nådde frem til den første ferie.

Fra Storsjøen og op til prestegården de to siste mil gikk jeg, i følge med et par lass-kjørere, kjente bygdefolk.

Duggen lå grå over engene, skogen stod lun og søvntung langs de øde veier. Bygden lå og sov i demringen, og fuglene hadde ennå ikke begynt.

Krasningen av hjulene hørtes langt og lydt, og våre stemmer klang så underlig våkent i nattstilheten.

Hvor alt var blitt smått og vemodig på det ene år! Skigardene var avfældige og lave; jeg syntes jeg kunde skrive over dem. Og husene med de fattige gresstak! Jeg syntes jeg kunde nå mønet med hånden.

Nu kom vi forbi Bårdteigen, hvor jeg plukket bringebær mellom steinrøisene langs Rødbekken i gamle dager. Lite som en dukkestue lå jordet der, og det som før hadde vært så uoverkommelig stort!

Jo, jeg kjente den sterke lukt av hegg borte ved ledet, og den ville ripsbusken stod der visst ennå tett ved elvekanten!

Der lå Marits lille stue i bakkehellingen til venstre. Jeg kjente det trangt for pusten, da jeg gikk forbi. For gjennom brever fra mor hadde jeg hørt at Marit hadde vært dårlig hele våren utover.

Da vi hadde gått en stund, spurte jeg dem jeg fulgte, hvordan det stod til med Marit.

„Å, det er nok på det siste,“ svarte den ene. Det fór som et kjølig støt igjennem mig.

„På det siste!“ gjentok jeg brutt.

„Ja, det ska nok itte være langt igjen.“

Jeg fikk ikke frem et ord mere. Bare gikk og gikk, så de andre måtte slå på hestene for å holde følge. Ved den lille bakke i havesvingen sa jeg takk for følget, fikk min ransel av lasset, gikk frem til grinden og løftet den slitte krok.

Så åpnet jeg stille porten, som stod på klem, gikk varsomt opover trappene, snublet i de for små trin, famlet langs det kjente rekkverk — og kom inn til mor.

*

Fire timer senere stod jeg ved Marits stue med hånden på klinken, ør av nattens gang.

De talte derinne. En sped, syk stemme med hyppig stans som av tretthet — og innimellem de korte, dempede svar av en mannsrøst og lyden av trin som gikk til og fra.

Jeg løftet varsomt klinken og kom inn.

Der lå hun med et fremmed uttrykk i de store øine og det mørke hår løst utover.

Øienbrynene var trukket sammen av smerte, og munnen satt smal og stram i det magre ansikt.

Mannen stod borte ved dreierbenken med noget arbeide.

Jeg vekslet blick med ham, nikket stilt, da han la fra sig for å hilse, og gikk så langsomt bort til sengen.

Hun stirret først på mig, fremmed, uten forståelse —; da klarnet det op, drivende hvitt, i hennes ansikt, og jeg kjente hennes øine igjen.

„Å nei herregud da!“ mumlet hun og vätte de tørre leber med tungen.

Da måtte jeg i kne.

Hennes hånd kom famlende bort på min skulder.

„Gud velsigne dig da,“ sa hun. Ordene døde hen.

Jeg fikk tak i hånden uten å se op og blev liggende slik. Og fred sank som skygger over stuen.

Om en stund tok hun hånden til sig igjen. Så sa hun lavt og anstrengt:

„Du skulde ikke komme nå! Jeg er blitt så altfor dårlin.“

Jeg så op.

„Skal du dø nu da Marit?“

„Ja, je skal nok det.“

Jeg tok hånden for ansiktet og bet tennene sammen for ikke å gråte.

Hun skjønnte det, fikk lint tak i den ene efter den annen av mine fingrer og drog hånden vekk.

„Du får ikke gråte,“ sa hun.

Jeg så op på henne. „Det er så vondt dette, Marit,“ hvisket jeg.

Hun lå en stund og stirret. De store, svømmende øine så fjernt hen. „Å nei,“ sa hun sakte.

Det blev atter stilt.

Mannen borte ved dreierbenken drog et dypt, skjelvende pust. Så satte jeg mig op på stolen ved siden av sengen.

Som jeg satt der, begynte Marit å se sig om — med bekymrede øine.

„Slik som her ser ut da,“ sa hun.

Jeg strøk henne over håret. „Nei, nei da,“ sa jeg. Hun forsøkte å smile.

„Og litt traktering skulde du vel ha også,“ hvisket hun. „Du får se efter du,“ sa hun til mannen.

Jeg måtte vende mig bort og gå hen til vinduet. At hun tenkte på dette, tok mig næsten mer enn alt.

Jeg hørte de to snakke, hørte ham gå og lete frem, og så om en stund kom han bort til bordet med et lite brett. Det var vin av mors i et glass med trestett og en liten tørket gammel honningkakebit.

„Det blir itte rar traktering,“ sa han og satte brettet ned. Men med ett grep erindringen ham; han gav en kort, underlig,

hikstende hulk, som straks stanset, vendte sig og gikk bort til dreierbenken igjen.

Jeg kunde intet smake, men den vesle honningkakebiten stakk jeg til mig. „Den tar jeg,“ mumlet jeg med gråten i halsen. Og jeg skammer mig ikke over det: jeg har dens smuldrende smuler ennu.

Fjorten dager efter døde Marit, en natt, så jeg ikke fikk være der.

Hun blev begravd i vår familiegrav tett ved siden av lille Johannes. Gamle Blakken drog likkjerren, den samme kjerre som stod forspent den dag Marit skulde reise fra oss, men ikke orket.

Straks hun var kommet i jorden, reiste jeg til en gammel venn, som aldri hadde sviktet i nogen sorg, det svale store høifjell.